

ERDÉLY NÉPEI.

AZ »ERDÉLY« NÉPRAJZI MELLÉKLETE.

AZ E. K. E. NÉPRAJZI BIZOTTSÁGÁNAK ÉS OSZTÁLYÁNAK ÉRTESÍTŐJE.

1898. ÁPR.—JUL.

SZERKESZTI A BIZOTTSÁGI ELŐADÓ.

I. ÉVFOLYAM. 4—7. SZÁM.

József főherczeg üdvözlete.

Fiume, 1898. máj. 13.

Tisztelt tanár uram!

A hazai néprajz, mely oly sokat köszönhet már az Ön úttörő buzgalmának, bizonynyal új lendületet fog nyerni abból, hogy a kolozsvári Ferencz József tudomány-egyetem, mely engem is diszdoktorsággal tisztelt meg, Önt az ethnographia magántanárává habilitálta.

Örömmel üdvözlöm az »Erdély« néprajzi mellékletét, »Erdély Népeit«, az Ön fáradhatatlan hazafias tevékenységének új terét. Kívánom, hogy az új folyóirat megérdemelt méltánylásra és kellő támogatásra találjon, hogy megfelelően üdvös céljának: előkészíteni a néprajzilag legérdekesebb és legfontosabb országrész, Erdély ethnographiáját. Helyeslő tudomásul veszem, hogy Ön folyóiratunknak az »Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn«-nak nyújtott subventiómból a kolozsvári egyetemen néprajzi pályadíjat tűzött ki.

Szíves üdvözlettel

őszinte tisztelője

József főherczeg.

Erdélyi Kárpát-múzeum.

— Herrmann Antal dr. előterjesztése a néprajzi bizottság ülésén. —

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület alapszabályai értelmében egyik fontos feladatának tartja Erdélyi kárpát-múzeum megalkotását. E múzeumnak Erdély mikrokozmosát kell feltüntetnie: ez országrész területét összes földrajzi viszonyaival, változatos vidékeit és tájait, természeti és kulturai produktumait, továbbá Erdély népeit sajátos életök minden nyilvánulásával; végre mind-

ezek megismerésének tudományos és turista eszközeit is magában kell foglalnia.

Mindezen alkotórészek közül a tulajdonképeni turista s néprajzi szempontok mellett leginkább előtérbe lép a természet és kultura legérdekesebb, legjellemzőbb együttes terméke: a nép a maga ethnikus mivoltában.

Ezt a földet legközvetlenebb kegyeletes érdeklődésünk tárgyává az teszi, hogy ez szülőföldünk, ez hazánk, ezzel pedig az által válik, hogy a mi népünk, a mi nemzetünk bölcsője és sírja. A flóra és fauna, sőt a geológiai viszonyok is nagyjában földrészeket, égaljakat jellemeznek és nem kisebb vidékeket. A történelmi emlékek pedig jórészt unikumok; a magasabb kultura termékeiben is túlnyomó az általános. A mi igazán jellegzetes a vidékre nézve, a minnek valóban lokális színe, eredeti zamata van, a mi typust képvisel, az a nép maga és a népelet tárgyai és nyilvánulásai.

Ezért az iskolai és népnevelő szemléletes oktatás, céljait szolgáló gyűjteményeket itt nem tekintve, vidéki múzeumnak a tájrajzi tekintetek mellett, a nálunk nagyon elhanyagolt néprajzi szempont adja meg az igazi jelleget, s ennek kellene előtérbe lépnie. Mert a természetrajzi múzeumok sablonja nagyjában országszerte egyező; a művészet alkotásai, a történelem emlékei egészen s eredetben csak egy helyen lehetnek. Ép ezért ezekre nézve a túlságos deczentrálizálás, az elaprózás egyáltalán nem kívánatos a tudomány és kultura szempontjából. A néprajz tárgyai azonban minden változatosságuk mellett tipikusak. Ezekből az egész ország főtypusait feltüntető példányok, összehasonlító sorozatok képviselhetik a nagy rendszert az ország központjában; országrészenként egyes fajok és népelemek részletezőbb bemutatása a nagy vidéki székhelyeknek, mint Kolozsvárnak is múzeumi feladata, míg minden kisebb vidéki központokon olyan gyűjteményt kell alkotni, mely az illető kis kör népeletét kimerítő teljességgel tünteti fel.

E táj- és néprajzi szempontok különös érvényesülést kívánnak az Erdélyi Kárpát-egyesület által megalkotandó múzeumnál is. Erdély természetvilágának és történelmi multjának méltó képét mutatják az Erdélyi Múzeum gyűjteményei, melyek életfunkciói az utóbbi időbe mintha lankadtak volna, de a melyek remélhetőleg már a közel jövőben ismét meg fognak élénkülni. E nevezetes gyűjtemények a legszerencsésebb és legszerveesebb kiegészítést találnának oly múzeumban, mely Erdély vidékeit és népeit szemlélteti. E tekintetben Erdélynek általában mondhatni kiváltságos helyzete van. Országrészünk a legváltozatosabb, gyönyörű vidékeknek valószínűleg panorámája s egy nagy élő néprajzi múzeum! Ez kicsiben projicziálni akarja az erdélyi kárpát-múzeum.

Itt léteznek a legeredetibb primitív népeleti állapotok, itt szemlélhetők a legtanulságosabb kölcsönös hatások. De a műveltség magasabb fokozatait mutató kultúr-történelem is tele van ethnikus elemekkel és vonásokkal.

De a táj- és néprajzi szempontnál is hangsúlyoznunk kell a természetrajzit is, mely mindkettőnek kiegészítője s egyúttal közvetítője. A természet a népeletnek mintegy milieuje, képzetvilágának kerete, az határozza meg életének feltételeit és módját is.

Erdély a maga történeti fejlődésével és meglehetősen zárt területével különösen alkalmas a néprajzi felvételre s az ezen alapuló néprajzi múzeum berendezésére. Van itt az egyetemen a néprajznak külön tanzéke, melynek fontosságát ritka szakértelemmel méltányolta nyilvános hivatalos nyilatkozatban a magyar néprajzi társaság társelnöke, a ki mint ilyen egyik leghivatottabb, s mint a nemzeti múzeum igazgatója egyszersmind egyik legtehetősebb tényezője ez ügynek. Erdélynek van külön néprajzi folyóirata, melynek főfeladata éppen a néprajzi tanulmány módszerének fejtegetése, a néprajzi gyűjtés szervezése és vezetése, a néprajzi múzeum előmozdítása. S e cél szolgálatába állott az E. M. K. E.-által támogatott Erdélyi Kárpát-Egyesület, egész nagy apparátusával, messzeható, mindent átölelő hálózatával, sok irányú szervezetével, gazdag eszközeivel, nagy tevékenységű pontos adminisztrációjával. És vannak alkalmas erők, ép oly szakértő, mint lelkes emberek, ideális törekvésű tudósok, kik a néprajz avatott munkásai. Erdélyben már régebben él az, a mit ethnographiai köztudatnak lehetne nevezni. És úgy szólván csak Erdélynek van monographikus néprajzi irodalma. Elég a *Metamorphosis Transilvaniae*-re, a *Kuun Géza gr., Orbán Balázs, Kozma Ferencz, Bethlen Elek gr., Huszka József, Hankó Vilmos, Szádeczky Lajos, Fankó János, Lázár István* stb. könyveire hivatkoznunk, nem is emítve a szászoknak egészen rendszeres népismertető dolgozatait s az oláhok nagy arányú gyűjtéseit. S a szászok példát is adtak nekünk gazdag kárpát-múzeumokkal, melynek néprajzi része szakértelemmel van berendezve és szépen gyarapodik. S az erdélyi oláhok is egy néprajzi múzeum igen realis és praktikus tervezete alapján már e cselekedet térére léptek. Csak a magyarság maradt még hátra, a mely pedig supremációjából kifolyólag az a feladat hárul hogy a hazarész összes népeinek ethnographiájára nézve feltétlenül vezető szerepet viseljen.

A néprajzi múzeumot szem előtt tartva az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek fent kiemelt általános szervezetén és néprajzi folyóiratán kívül van külön néprajzi bizottsága és osztálya, s néprajzi múzeuma számára 1500 ft külön tőkéje és néprajzi tárgyaknak egy kisebb gyűjteménye. Van irodájában némi szűk helyisége néprajzi tárgyak elhelyezésére és van gazdag néprajzi könyvtára. Megindította a munkálatokat Erdély néprajzának megírása érdekében. Kétségtelen tehát, hogy ez az egyesület van leginkább hivatva az erdélyi múzeum régebbi gyűjteményeit kiegészítő erdélyi központi táj- és néprajzi s turistai-Kárpát-múzeum megalkotására.

Ez egyesület rendelkezik az ilyen múzeum létesítéséhez szükséges minden társadalmi, erkölcsi és szel-

lemi erővel. Csak anyagi ereje nem megfelelő. Ezért ezt az egyesületet kell támogatni minden olyan állami országos, és nemzeti vagy speciális erdélyi alaptól és közpénzből, mely múzeumi célokra van számítva. Mert ezen egyesületben lehet aránylag kevés eszközzel a legnagyobb eredményt elérni. Itt ugyanis nem szükséges az, a mi nálunk, máshol elég gyakran megtörténik, hogy ezeket költenek előtanulmányra, útiköltségekre, honoráriumokra, napi díjakra, adminisztrációra, szóval személyes kiadásokra. Itt úgyszólván minden kárczár egyenesen tárgyi beszerzésekre fordítható. Első sorban tehát országos anyagi támogatásra van szükségünk, de jogos igényünk is. Erdélyt az ország jobb kezének mondják: ne maradjon e kéz üres, midőn az országtól segílyt kér a legbecsesebb nemzeti hagyományok megmentésére, megőrzésére.

Foglaljuk röviden össze, mit akarunk, mire van szükségünk, és mit kérünk az országtól, az államtól, a kormánytól?

Erdélyi központi általános Kárpát-múzeumot akarunk Kolozsvárt alkotni, különös tekintettel a turista tájrajzi és a néprajzi viszonyokra.

Szükségünk van első sorban alkalmas helyiségre. Legalkalmasabb volna a nemzeti kegyelet által megszentelt hely, Mátyás király születésiháza; kívánatos volna, hogy Kolozsvár város közönsége azt megfelelő módon felépítse s Erdélyi Kárpát-múzeum céljaira az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek használatába bocsássa. Ez ügyben már megtettük a városnál a kellő lépéseket, nem minden kilátás nélkül.

Szüksége van továbbá a múzeumnak a tudományos vizsgálódás és gyűjtés eszközeire, úgymint egyrészt általános és speciális szakkönyvtárra, másrészt tudományos eszközökre és szerekre.

A Kárpát-múzeum turista- és tájrajzi osztálya számára szükségesek Erdély közönséges és domborművű térképei stb., az ország vidékeinek mindennemű képei és rajzai; fotograf-, fonograf és vetítő készülékek, turista eszközök és gyűjtemények, mindenféle kartogrammok, diagrammok stb.

A néprajzi osztályban: az Erdélyre vonatkozó tárgyi ethnographia minden köréből való lehetőleg kimerítő gyűjtések, részint magok a népeleti tárgyak természetben, részint azok reprodukálása, ábrázolása. E tárgyaknak inkább tudományos, mint anyagi értékök van, azért aránylag szerény költséggel is jelentékeny eredményt lehet elérni. Ha ez osztályban a gyűjtés meg van kezdve s a tárgyak egy kis gyűjteménye kellően el van helyezve és ismertette lesz, e gyűjtemény úgyszólván magától is szépen fog gyarapodni.

Évi szükségleteink körülbelől a következők:

1. Berendezés és kiegészítésre (10 évre elosztva)	500 ft
2. Gyűjtemények beszerzése és gyarapítás (I. turista, föld- és tájrajzi, II. néprajzi, III. természetrajzi és balneológiai osztály)	3000 ft
3. Kiadásokra, nyomtatványokra (hozzájárulás az »Erdély« múzeumi mellékleteihez)	1000 ft
4. Vegyes költségek (tanulmányok, posta, szolgálat stb.)	500 ft

Összesen: 5000 ft

Remélhető fedezet:

1. Kolozsvár város támogatása	— — —	500 frt
2. Vármegyék, hatóságok, intézetek támogatása		500 frt
3. Múzeumok és könyvtárak országos bizottságától	— — — — —	3000 frt
4. Vallás- és közoktatásügyi, esetleg földművelési és kereskedelmi miniszterektől	—	1000 frt
		Összesen: 5000 frt

A fedezetnek csak egy pontját kívánjuk pár szóval indokolni. A vidéki múzeumok és könyvtárak támogatására 15000 frt áll rendelkezésre. Erdély az országnak körülbelül ötödrésze, s így általában a nemzeti kultúra fejlesztésére nézve, mint muzeumi tekintetben a legfontosabb, s az országtól aránylag legkevésbé támogatott országrész. A kárpát-múzeum pedig egészen specialisan és a szó igazi értelmében erdélyi múzeum lenne. Ezért feltétlenül méltányos, hogy az ország legalább 3000 frttal járuljon egy ilyen jelentős és kiválóan nemzeti kulturintézmény megteremtéséhez és fenntartásához.

Általános kívánalmaink pedig ezek: Minden országos hivatalos tényező ismerje el az E. K. E. törekvéseinek fontos voltát és lehetőleg támogassa azokat. Első sorban a kultuszminiszterium részeltesse az erdélyi néprajzi múzeumot s általában a Kolozsvárt alkotandó kárpát-múzeumot rendszeres és megfelelő évi segélyezésben, úgy a vidéki múzeumok és könyvtárak támogatására szánt országos alapból, mint büdzsetjének más megfelelő tételciből (kulturegyesületek szubventioja, néprajzi múzeum büdzsetje, Rökk-alap stb.) Továbbá intézkedjék, hogy a budapesti nemzeti múzeum néprajzi osztálya számára való gyűjtetés alkalmából gondoskodjanak az erdélyi néprajzi múzeumról is és juttassanak ennek a nemzeti múzeum néprajzi osztályának erdélyi eredetű feles duplumaiból is. A kultuszminiszterium ezenkívül hívja fel erdélyi közegeinek figyelmét nyomatékosan a kárpát-múzeum ügyére. A kolozsvári egyetem archeologiai tanszékének betöltésénél legyen tekintettel az ország részbeli praehistoriára és arra, hogy anthropológiával foglalkozó szakember kerüljön Kolozsvárra, ha erre alkalom kínálkozik.

A belügyminiszterium útásítsa közegeit, hogy az E. K. E. múzeumi törekvéseit a legelőzékenyebben támogassák. Ez azért fontos, mert ezen az úton majdnem teljesen költség nélkül hozzá lehetne jutni igen sok olyan néprajzi fontosságú tárgyhoz, melynek anyagi értéke nincsen. A kereskedelmi miniszter támogatására is szükségünk van, nemcsak néprajzi tanulmányútak előmozdítása céljából, hanem pl. az erdélyi iparkamarák közreműködése végett is, a néprajzzal érintkező házi ipar tekintetéből. Az iparművészeti és kereskedelmi műkincsek részéről is jogunk van hathatósbab segélyezést kérni és várni.

Alig gondolható intézmény, mely úgy nemzeti,

mint művelődési, valamint közgazdasági tekintetben egyaránt olyan fontos volna a legjelentősebb ország-részre nézve, mint a megalkotandó Kárpát-múzeum. A nemzeti szellem leggyökeresebb alkotó része, a néphagyomány megörökítése és ápolása, valóban, a nemzeti lét fenntartásának és szilárdításának egyik hatható tényezője. A szülőföldnek minden oldalú szemléletes, beható ismerete a nemzeti műveltség alapja és feltétele. A hazai föld kincseinek értékesítése, forgalmának emelése, a kézi- és népipar fejlesztése igen fontos és természetes közgazdasági érdek. És minden érdekek a legilletékesebb képviselőre, leghathatóbbab éltszerve találnak az Erdélyi Kárpát-Egyesületben s az alkotandó Kárpát-múzeumban, melynek rendszeres gyűjteményei, állandó kiállításai, czélos kiadványai, előadásai stb. vonzóak és tanulságosak, érdekesek és élvezetesek lesznek, terjesztik az ismereteket és műveltséget, fejlesztik az izlést, gerjesztik a hazafias érzést, ápolják a testvériséget, előmozdítják a jólétet, a társadalmi életet, üdvöseszmék ébresztői lesznek.

Az E. K. E. ezután is mindent el fog követni e nemes czélok érdekében. Erdély közönségének a közügyek iránti tevékeny érdeklődésére és áldozatkészségére ez ügyben is foganatosan fogunk appellálni. Jogunk, sőt kötelességünk az anyaországtól, az államhatalom birtoklótól, az össznemzet képviselőitől, közvetlenül pedig a múzeumi ügyek országos intézőitől is kérni és elvárni ügyünk hatható felkarolását. Ha mindezt megnyerjük, akkor a rege symbolikus Tündér Ilonájának, Erdélynek tündöklő pártakoszorúja lehet az Erdélyi Kárpát-múzeum.

Mit tegyünk a népviseletek megvédése érdekében.

Irta: **Merza Gyula.**

Az elfogulatlan kutatónak már első pillanatra szemébe tűnik, hogy hazánk népei ethnikai sajátosságait szabadon fenntarthatják és ápolhatják. — Élő példa reá a történeti Erdély, mely országrész a szó nemesebb értelmében klasszikus földje a különféle népelemek mozaik-szerű összetalálkozásának. — A székelly, magyar és örmény, az oláh, szász és zsidó, a csángó és cigány népelem, nálunk változatos képét tárja fel az érdekesebbnél-érdekesebb néprajzi jelenségeknek.

A hazai, de főleg az erdélyi tarka népélet egyik igen szembeötllő megnyilvánulása éppen a sajátágos ruházatkodásban nyer kifejezést.

Az a festői élőkép, mely vásár- és ünnepnapokon vagy éppen falusi lakadalmaknál a megfigyelő elé tárul: a népzés s a házi népipar oly gazdag színvételét mutatja, hogy azt tüzetesen tanulmányozni és

leírni méltán gondoskodásunk tárgyát képezheti. Kiindulási pontul természetesen nem a városok kozmopolita divatába burkolt szintelen népelet lebeg szemeim előtt, hanem a tulajdonképeni földmívelő osztály által lakott azon falvakat értem, hol a pór nép még hamisítatlanul megőrizte ősapáinak a szokásait és hagyományait.

Hiszzen míg pl. a városokon népviseletről alig lehet szó, addig a falusi nép körében a különleges ruházatkodás szebbnél-szebb típusait látjuk kidomborodni.

A ruházatkodás sajátosságai pedig sok tekintetben visszatükrözik valamely népfaj származásának és életviszonyainak a titkát.

A hétköznapi és ünneplő, illetve az egyszerű és diszruha szövete, kelméje, színösszetétele és ékítményei, továbbá szabása és viselési módja a kor, nem és vagyoni állapot szerint nagy változatosságot tüntet fel.

De még az alkalom, a munkakör, leginkább pedig az évszakok szerint más és más alakban mutatkozik egy és ugyanazon vidék vagy község lakosságának is a ruházata. A festőművész lefesti, a fényképész lefotografálja és a turista megbámúlja, esetleg elbeszéli vagy leírja, azonban az *ethnográfus* feladata a népviseleteket tanulmányozni és a társadalom figyelmét azok elzúllásának megakadályozására felhívni.

Ápoljuk tehát a néprajzot!

* * *

Az egyetemünkön nem rég felállított néprajzi dozenturát büszkén nevezhetjük az Erdélyi Kárpát-Egyesület által kezdeményezett tanszéknek, mert kebeléből pattant ki az első szikra, mely a néprajz iránt való meleg érdeklődést ilyen meglepő formában lángra gyújtotta.

Az anthropológiától és a demográfiától eltekintve, mint a mely rokon tudományágaknak majdnem minden nagyobb egyetemen tanszéket emeltek, az ethnográfia előtt eddigelé csak Helsingforsban és Lipcsében nyitlak meg az alma materek csarnokai.

A finn fővárosban pláne nyilvános tanszékről hirdetik a néprajz termékenyítő ígét; a tanítványok mindmégannyi apostolokként járják be a szünidők alatt a néplakta vidékeket . . . és íme rövid idő alatt e nemben a leggazdagabb nemzeti nép-muzeumok egyike jött létre.

Nem egészen a véletlen játéka, hogy egyetemünkön éppen a finn-ugor nyelvész tanárának dekánsága alatt foglalta el a hazai, illetve erdélyi néprajz az őt megillető helyet.

Ebben megelőztük nemcsak a székesfővárost, de Európa annyi más ősrégi egyetemét is.

Illendő is volt, hogy a kolozsvári főiskola siessen befogadni azt a zsenge disciplinát, melynek hazánkban nem kisebb ember a maecenas és tudós művelője, mint az E. K. E. ifjú daliás védőjének fenséges atyja, kit nem a hódolat és szeretet, hanem egyenesen a tudományos érdem igtatott a Ferencz József tud. egyetem díszdoktorai sorába. Méltán elismerés illeti azokat a derék tanférfiakat, kik az ethnográfia ez újabb diadalát vállvetve elősegítették. A néprajzi tanszék hivatása az elméleti komoly tudományt és a turistáságot, mint gyakorlati honismeretet egymással szorosabb kapcsolatba hozni. Hogy pedig e tanszéken éppen *Herrmann* Antal dr.-t tisztelhetjük, ez már magában biztosíték arra nézve, hogy népeink tanulmányozása és ismertetése lelkiismeretes és szakavatott egyénre bízott.

Minden szerénysége mellett is sokkal inkább köztudomású a *Herrmann* dr. irodalmi, tanügyi és közéleti szereplése, hogy sem érdemeire hivatkozni egyáltalán szükségesnek tartanám.

Itt csak egy korábbi dolgozatára hivatkozom.

Ugyanis az *Erdély* 1896. évfolyamában az ő ismert lelkes tollából »Turistaság és a népviselet« czim alatt

egy igen érdekes cikkely jelent meg és ez indított arra, hogy a szakszerűen tárgyalt kérdés fonalát, ha mindjárt laikus kézzel, most újra fölvegyem. A *Herrmann* fejtegetései arra a kérdésre vonatkoznak, hogy a *népviseletek káros átalakulásának* — az egyre jobban tért hódító városi divattal szemben — miként lehetne gátat vetni? Mindenekelőtt azt javasolja, hogy a népviseletek kultuszát a magasabb körök és a művelt középosztály karolják fel, e célból széleskörű gyűjtés megindításával néprajzi múzeum szervezendő és oda konkludál, hogy a népviseletek fenntartására maguk a turisták működjenek közre. Többek közt ajánlja, hogy olykor kirándulások alkalmával — a mint évek előtt pl. Toroczkón meg is tettük, — öltünk magunkra a népviseletet.

Nemkülönben a népipar fejlesztésére is felhívja figyelmünket. Végül pedig egy külön bizottságra óhajtani bizoni a népviselet ügyét. Azóta az E. K. E. néprajzi szakosztálya *Kuun* Géza gróffal az élen tényleg megalakult. De itt látok megnyilni egy új teret, az E. K. E. ama hölgytagjai előtt, kik a kézi munkákban jártasak és a turistaság gyakorlását a népviseletek megismerésével és a népipar felkarolásával hozhatják összefüggésbe.

A nő már hivatásánál és finomabb ízlésénél fogva is első sorban illetékes, hogy a népviseletek iránt szélesebb körben érdeklődést keltsen, azoknak fenntartását előmozdítsa, illetve a ruházatkodás népies motívumait divatba hozza.

Az áldozatkész erdélyi főúri nők pedig mozgalmat indíthatnának országrészünk népviseleteinek művészi színes képekben és szakszerű leírásban való megörökítésére.

Egy ilyen nagybecsű díszmű az előkelő szalonok asztalán, úgyszólván népviseleteink lexikonát fogná képezni és nagy horderejű kihatással lenne a nép eredeti öltözékeinek a megővésére. A ruházat összeállítására, sőt megkészítésére is a legtöbb nő művészi érzékkel bír, ezért volna szerencsés kísérlet a nőket a népipar fejlesztése czáljából munkakörünkbe vonni és tehetségeik érvényesítésére alkalmat szolgáltatni.

De megszólaltatom magát *Herrmann*ut, a néprajzi szakosztály előadóját, ki többek közt így ír:

»Ezt a földet az teszi drága hazánkká, hogy a mi népünk lakja.

Minden föld megtermi a maga népet s ez a tájképnek nemcsak véletlen staffázsa, hanem annak jellegéhez tartozik, legjellemzőbb jelensége.

A turista érdeklődjék a nép és élete iránt és foglalkozzék vele.

A turistaság nagyon alkalmas a népelet megfigyelésére.

Majd cikkfró így folytatja:

»Falusi népünknel a szó és hit, a cselekedet és egyéb tárgyak hagyományai mellett szemlátomást eltűnik és rohamosan átalakul a jellegzetes és festői, alkalmas és gazdaságos népviselet is, tért engedvén a városi divatnak.«

Sajnos, de erről napról-napra saját szemünkkel is meggyőződhetünk. A nép körében élő intelligenciára vár a vezérszerep, hogy a népviseletek létérti küzdelmét valósággal az önvédelem harcává változtassa át.

Igaz van néprajzi tudósunknak, mert a népviselet fenntartása nemcsak takarékosági, erkölcsi és néprajzi, hanem turista-, sőt egyenesen hazafias szempontból is megokolható.

A lokális ruhaviselet első sorban a népipart foglalkoztatja és fejleszti a gyáriparral szemben s ez a körülmény már csak azért is figyelmet érdemel, mert a házi készítmények tartósságuk miatt föltétlenül a gyári cikkek fölébe helyezendők.

A ruházatkodás népiessége a hagyományokhoz való ragaszkodást dokumentálja; a nemzeti szellemnek kül-

sőleg is kifejezést ad, sőt az egyes népelemek származásának nem ritkán kiindulási pontul szolgál. Végül pedig valamely elragadó szép vidéknek semmi se mondja meg az ő különleges látványosságát és vonzó báját, mint a hangulatot keltő népviseletek festői csoportja. Lehetőleg meg kell tehát őriznünk a *népiest*, mint a mely ősforrásból a legtöbb nemzeti motívumot meríthetjük.

Ha a nép közvetlenül meggyőződik arról, hogy megbecsülik az ő viseletét, bizonyára több gondot fordít ezentúl ruházkodásában is az eredetiségre.

A közmondás azt tartja, hogy *ruha teszi az embert*; a népviselet azonban erkölcsi értéket is képvisel.

A népviseletek dús változataira pedig éppen rá illik a kedvtelésből utazók »varietas delectat« elve

Valamint maga a magyar díszruha is idők folyamán sokat változott és maiglan is gazdag sokféleségben tarkítja udvari és állami ünnepségeinket: akként még az egy fajhoz tartozó falusi nép ruházata is néhol már községenként oly lényeges eltéréseket tüntet fel, hogy számos, csaknem egészen önálló jellegű viseleti típust képvisel.

A népviseletek módosulására lényeges befolyást gyakorol a nagyobb városok közelsége vagy a különböző fajok szomszédsága, azok ellenállóképessége, keveredése, egymásbaolvadása és végül a telepítések.

Különösen érdekes egyes beékelte népszigeteknek a megfigyelése, a mint a környezet behatása alatt először is a ruházkodás apróbb részleteiben kezdenek mintegy átmeneti típusokat feltüntetni.

De ugyanez a küzdelem észlelhető a nyelvhatárokon, hol nem mindig az értelmiség magasabb foka dönt a népviselet átalakulására.

A vallás közössége mindenestre nagy súlylyal bír, valamint a nyelvrokonság is hatalmas tényező az egymással érintkező népelemek összesimulására, a mi rövid idő alatt a legszembeötlőbb alakban, a ruházatban szokott megnyilvánulni.

Igy vált a legtöbb alsófehérvármegyei bolgártelep a gör. kath. vallás révén népviseletében is, (mint pl. Csergeden) oláhivá, kivéve az alvinczi telepítvényeket, kik mintegy 200 év alatt teljesen a róm. kath. magyarságba olvadtak.

Az 1672-ben Erdélybe költözött örmények Rómával való egyesülésük után nonsokára letették keleti viseletüket és fölvettek a magyart, melyet közülök akárhányan manapság is megtartottak, ellenben a gácsországi és bukovinai orthodox örménység, különösen a vidéken itt-ott eredeti viseletét is legalább részben megőrizhette.

Azonban el nem vitatható, hogy a túlsúlyban lévő népelem majdnem mindig rányomja bélyegét a közötte élő más fajokra; ilyen visszahatás észlelhető az alsófehérmegyei falvak magyarságánál, mely ruházkodás tekintetében, valamint szójárásaiban is határozottan oláhos szokásokat vett fel; a székelyföldi oláh községek lakói pedig népviseletükben egészen székelyes vonásokat sajátítottak el.

A benszülött és bevándorolt különböző népelemek hasonló kölcsönhatása alatt fejlődött a régi Erdélyország a népviseletek kincses tárházává.

Némely néptörödékek több-kevesebb szívóssággal ragaszkodnak ősi szokásaikhoz, azonban az egymást felváltó nemzedékek lassanként elvesztik ellenállóképességüket és a környezethez kezdenek alkalmazkodni.

Igy aztán egészen idegen fajok népviseletének kölcsönhatása is kimagyarázható, ha azok bizonyos kedvezőtlen geográfiai viszonyok közé kerülnek. Pl. a német gyarmatosok utódai által lakott *Toroczko* gyönyörű népviselete ma már a mi szász viseletünkre emlékeztető eisenerzi ruhaviselet sajátos elmagyarosodását mutatja, ellenben a bukovinai és hétfalusi csán-

gók magyar viselete határozott oláh befolyásról tanuskodik.

A szelistyei oláhok öltözete pedig első pillanatra szász jellegre vall, mintegy azoknak az érveit támogatva, a kik bennük eloláhosodott szászokat látnak.

A falusi és városi divat mérkőzésénél — nagyon könnyen érthető okokból — rendszeren az előbbinek kell a rövidebbet huznia.

Hiszen miként a lengyelzsidó a nagyobb városokban előbb a kaftánt, majd pájeszt stb. egymásután leteszi: akként a városokban tartózkodó falusi nép is itt-ott módosít a viseletén. Ma már nem is tartozik a ritkaságok közé, hogy a szolgáló leányok a paraszt fersinghez színes szövetből készült »blúz« t, a parasztlegények pedig az újjashoz pantallót öltenek magukra, sőt olykor még a csizmát is topánkával cserélik fel. Hogy mennyi mindenféle körülmény segíti elő városon a népviseletek módosulását, elegendőnek tartom egy szucsági (Kolozsvármegye) legény esetét fölemlíteni, kivel — hófehér lobogós gatyájáért — a nadrágos udvarlókhoz szokott kolozsvári cseléd leányok addig csúfolodtak, míg a gatyaviselettel teljesen föl nem hagyott. Tényleg városon a nadrághordás dominál. Ami tehát pl. városon a keleti viselet megváltoztatására vonatkozólag talán megokolt, ugyanaz már a falvakról importált viseletekre nézve károsnak mondható, sőt lehetőleg megakadályozandó volna.

A ruhával egyetemben a nép saját eredeti mivel-tábol is lassanként kivetkőzik, mert igényei fokozódásával többnyire csak a proletáriátust szaporítja.

Igaz, hogy a városi lakosság fölfrissítésére időnként szükség van s ehhez a legegészségesebb anyagot éppen a falvak szolgáltatják. De az őseredetiségében annyira lebilincselő népviselet megrontására nem is azok az elemek képezik a főtényezőt, a kik a városra »költöznek«, mert azok a falúval eo ipso szakítanak és hozzátartozóikat szégyenlik. Hiszen viszont a falusi lányok is a »kivetkezett« társukat lenézik és velük az összeköttetést megszakítják. Azonban már káros befolyást gyakorolnak a népviselet tisztaságára azok a városi cselédek, kik ruházatukat csak kisebb részletekben módosítják és kik családjukkal és falújukkal az összeköttetést fentartják s minden egyes látogatásuk alkalmával valamelyes városi sallanggal térnek haza. Ez már demoralizálólag hat és éppen ezért e körülmény-nyel szemben minden alkalmat föl kell használni, hogy a tisztán megőrzött népviseletek értéke a nép tudatában megerősödjék.

Azok, a kiknek módjában áll a kolozsvári földészek 40—50 év előtti ruházkodása és a mostani visszafejlődött viselet között párhuzamot vonni, bizonyára szomorú hanyatlást fognak tapasztalni.

Magam is hallottam, hogy pl. régen a nőknél vasalt magas sarkú csizma, fehér ingváll és fodorral szegélyezett és díszesen himzett rövid pruszlik volt használatban, a derékon jóval felül kötött szoknyát pedig vállszalaggal erősítették meg. Ez a viselet *Kolozs* városában állítólag még ma is fennáll, Kolozsvárt azonban már csak az öregebbek emlékében él.

Tempora mutantur et nos mutamur in illis.

Még egy példát említek.

Kolozsvár néptípusainak legérdekesebb alakjai, az ugynevezett hóstáti (Hochstadt) tejáros leányok csak nem régen is félméteres keskeny cserép kannákkal telerakott csebret himbáltak fejükön, úgy, hogy hetykén rengő lépteikre nem egy járó-kelőben hullt meg a vér, arra az eshetőségre, ha egyik-másik takarós milimári el találná veszíteni az egyensúlyt.

Olykor bizony be is következett ez a katasztrófa.

Ma már kezdenek eltűnedezni az idegenektől méltán megbámult hosszú, füles köcsögök, melyeket a bádogg-kannák egészen ki fognak szorítani, mint a hogy a gyári ipar a népies kézimunkák rovására, sajnos, de

folyton tért hódít. Pedig a himzések, csipkeminták, kifaragott kapufélfák, tulipános ládák, szűcs munkák, czifraszűrök, a paraszt kerámika rajzolatai és egyéb díszítési motívumok a népfantázia mindmegannyi bámulatra méltó szüleményei. A népviseleteknek pedig egy-egy díszesen kiállított példánya a lányt elragadóbbá, a legényt dőlcegebbé és a tánczó párok mozdulatait összhangzóbbá teszi.

Ebből kifolyólag különösen földes-uraink figyelmébe ajánlom *Herrmann* Antal ama gyakorlati eszméjét, hogy külön népviseletek rendeztessenek a népviseletek bemutására és hogy azok alkalmával nem a legczifrább, hanem a legeredetibb népviseletek részesüljenek jutalomdíjban. — Az ilyen ünnepélyek rendezése helyes vezetés mellett a népet viseletének megbecsülésére serkentené s megóvná azoktól az elfajulásoktól, a melyek itt-ott már is lábra kaptak. Pünkösztör és Szt-István napján lehetne a nép körében megfelelő ünnepeket állandósítani s miután nálunk az úgynevezett rózeleány-ünnepek úgy sincsenek szokásban, tehát azok pótlására, de mindezekelőtt a népviseletek fentartása és néprajzi ápolása szempontjából sem volna kicsinylendő egy ilyen mozgalom.

Ennek áldásos haszna abban csúcsosodnék ki, hogy a nép a magasabb körök és az értelmiség támogatása mellett mintegy versenyre kelne, hogy magát már külső megjelenésével is minél eredetibb népiességében mutassa be. Át kell tehát éreznünk a népies viselet erkölcsi jelentőségét és ne szűnjünk buzdítani e téren is a népet az ősi formák, a hagyományos népszokások ápolására.

Meg kell sarkantyúznunk a nép önértetét és rá kell terelelnünk figyelmét azokra a becses és törülmet szett különlegességekre, a melyek az idegenek érdeklődését lekötni képesek. Hiszen messze földön hirtelenne egy-egy *erdélyi népviselet-versenynek*, melyet pl. Szt. István napján itt-ott rendeznének.

Együttal a mi országos nemzeti ünnepünk fényét is tetemesen növelné az a tudat, hogy nemcsak a főurak szingazdag drágaköves díszöltöneyei, nemcsak a köznemesek sastollas kalpagjai és a közhivatalnokok fekete díszmagyarjai, hanem a pórnép jellegzetes népviseletei is a maguk ősi szépségében és eredeti díszében együttesen és mintegy hivatalosan járulnának hódolattal államiságunk évente megújuló ünnepléséhez.

*

Nyerjük meg ügyünknek az érdeklődő hölgyközönséget, melynek nélkülözhetlen közreműködésével oda hathatunk, hogy a népipar és így első sorban a népviseletek érintetlen törzskösségükben fennmaradjanak és népies irányban tovább fejlődhessenek.

Hogy e téren mit lehet tenni, megmutatta Koltaszeg géniusza: *Gyarmathy* Zsigáné a varrottas-ipar fölkarolásával.

Eredményes munkát kezdeményezett a boldogemlékű gr. *Béldi* Ferenczné is, ki az E. K. E. néprajzi bálja alkalmából, a midőn a *népiest* bálképessé tette, együttal másfél ezer forinttal alapját vetette meg annak a *Kárpát-múzeumnak*, melynek legvonzóbb tárgyait éppen országrészünk népviseletei és azok fejlődéstörténete fogják alkotni.

Az itt felőlelt kérdés tudományos, illetve tisztán ethnográfiai oldalának tanulmányozása első sorban néprajzi tudósainkra tartozik.

A táj- és néprajzi tárgyaknak — pl. a restaurálandó Mátyás-házban — miként való elhelyezését a kormányhatóság és Kolozsvár sz. kir. város a leghivatottabbak diadlra juttatni.

Azönban a kérdés gyakorlati és technikai részét, valamint a népviseleti és házi-ipari czikkek gyűjtésének

megindítását bizzuk hazafias felhívásban a női szívf gondoskodó szeretetére.

Hisz a szeretet az, mely valóban oltalmat nyújt

Fürdőink regéje.

Irta: *Versényi György dr.*

fürdő-évad beálltával a néphagyományok egy érdekes csoportjára figyelmeztetjük olvasóinkat s kérve-kérjük, szíveleljék meg szavainkat.

Ezeren meg ezeren keresik fel nyaranta a fürdőket s gyógyító erejükről áldva emlékeznek. Hányszor halljuk, hogyan ment valaki nyomorékon, tehetetlenül ebbe vagy abba a fürdőbe s hogyan jött épen, egészségesen vissza. Csodálattal tölti el a lelket e felőtő hatás s csodálatos alakban keresi magyarázatát, vagy legalább régenyes, a képzeletet megihlető eseményhez fűzi felfedezését. Mintha a gondviselés csodaerejű gyógyító vizének ismeretére csodálatos módon vezetné a szenvedő emberiséget. A fürdőekben rejő áldást rendkívüli módon teszi nyilvánvalóvá a mi gyenge, fátyolozott szemünk előtt.

Nálunk messze földön híres *Bázna* (Kis Küküllő-megye.) Jódos, bromos fürdőjéről, hatásáról csodákat beszélnek s megbabonázva nézik a földből kiömlő, örökké égő szénhidrogén gázt. A nép ajkán él a monda, hogy a báznai forrásokat a XVII. században pásztorok fedezték fel, kik egy forrás mellett tüzet rakván, bámulattal látták, hogy a vízből kifejlődő gáz lángra lobban; a vidék csodájára járt az égő viznek. A víz égett, de nem melegült. Lángja kék volt, hasonló a szesz lángjához s három lábra fellobogott. Ha kimerítették, elaludt s ha tűzre önték, eloltá azt; őt pedig csak földdel sikerült eloltani. *)

Magam versekbe foglaltam s a Mehner-féle apró népies olvasmányok (Nóták és históriák) 171. füzetében jelent meg:

Nyári délután van,
Naplemente-tájban.
Pásztorok a dísnótfalkát
Magok előtt hajtják-hajtják.
Már pihenni kéne,
Alkalmatos helyet néznek,
Csöndes pihenésre.

Kis szikla tövében
Hús árnyék van épen.
Nosza, ott letelepednek,
Van kelete az éneknek,
Vigan furulyáznak.
A sertések szerin szerte
Röfögnek, turkálnak.

Nagy mohón turkálván,
Egy fekete ártány.
A nyomán dús forrás fakad.
Rá a pásztornépség kaczag.
»Már vizünk is vagyon.
Ne félj, meg nem halunk szomjan!
Hol van a kubakom?

Csodálatos vize!
Milyen sós az ize!
Ember torka nem kívánja.
De azért ne vesszen kárba,
Törökbúzáat sütünk.
Sés vízzel majd meglocsoljuk,
Evvel ünnepeünk.«

*) Kővári László (Erdély földé ritkaságai) után közli *Hankó* Vilmos dr. Az erdélyrészi fürdők és ásványvizek leírása. Kolozsvár 1891. 99. lap.

Nó, tüzet csinálni!
Kicsiholnak, hát ni,
A levegő, - csodás dolog!
Meggyúl, kék lánggal ég, lobog,
Fellobog magasan.
Nem lehet, haj, eloltani!
Lángol szakadatlan.

Bizony megijednek,
Hányják a keresztet,
Iramodnak gyors futásnak,
Medgyesig de meg sem állnak,
Ottan elbeszélnek.
Elbeszélnek lelkendezve
Elejétől végig.

Füfel rá s megérte
Pápaszemes férfi.
Nem sajnálja a pénzt érte,
Fürdőt épít viz fölébe.
Igy született Bázna.
Vizét sok meggyógyult beteg
Hálás szívvel áldja.

A *kaláni fürdő* (Hunyad-m.) egy mésztufa-dombba vájt kalán-alakú medenczében van. Egykor régen három tündérléány lakott e vidéken: az egyik a dévai bércezen, a másik Boldogfalván, a harmadik az aranyi hegyen. Egyszer a boldogfalvi tündér azt mondta: »Építsünk valami emléket, a mely soha el nem vesztethet. Én, ha a jó Isten segít, alkonyatig olyan feredőt csinállok, a milyent még nem láttak a földön.« »Én pediglen egy páratlan szép várat építek, ha megsegít az Isten.« Mondta a dévai tündér. »Akár segít az Isten, akár nem, én még szebb várat építek a hegyemre.« Szólt az aranyi tündér. Ugy is volt. Estére kész lett a szép fürdő, meg a két féayes vár. De mire eljött a hajnal, az aranyi vár összedőlt, hogy kő kövön nem maradt. A szép tündér fürdője ma is megvan, sok szenvedő ember vizáztatására.)*

A *bajmóczi fürdő* (Nyitra-m.) regéje már inkább a kőpénz-alaku fossil kagylók keletkezésére vonatkozik. A magaslaton fekvő Bajmóc vára Korvin János herczeg birtoka volt. A szikla tövén gyógyító forrás buzgott fel, melyhez ós-idők óta seregelték a betegek. Majtényi Rafael, a hí várnagy elöregedvén, János herczeg Póky Pétert nevezte ki helyébe. Ez a kapzsi, tel-

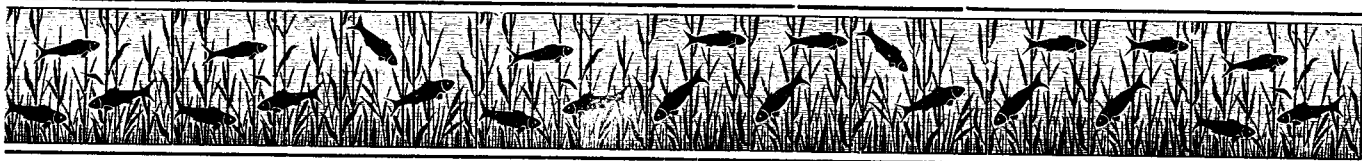
hetetlen, kincsekre sovárgó ember iszonyúan zsarolta a föld népét. Majd a gyógyító forrásokat is elzárta a szenvedő emberiség elől, csak nagy sarcz mellett bocsátotta oda a betegeket. Végre arra a gondolatra jutott, hogy a nagy bírtokokat, melyeknek most csak örököje, sajátjává tegye. Két orgyilkost bérel, hogy a herczeget elveszejtse. Míg erre vár, egy alkonyatban a vár erkélyén pihent. Ősz öreg ember vánszorog eléje mankóján s kéri, engedje meg, hogy megfürödjék a gyógyító forrásban. Ettől függ élete, csak ezért jött messze földről, nagy nyomorúsággal ide. A várnagy durván elutasítja. Az öreg újlag könyörög, hogy legyen irgalmas, úgy remélhet maga is irgalmat majdan Istentől. Rá rivall, hogy ő irgalmat nem ismer, nem is vár Istentől sem. S rá uszítja kutyáit az öregre. Az ősz ember eldobta mankóit, fény sugarat övedzi körül s harsogó hangon kiáltja: »Véged van, gonosz! Kiapad a haszonhozó forrás, nem veszed több hasznát az őszszeharácsolt kincseknek. Elér a bosszúállás sujtó keze s nem találsz irgalmat sehoh.« Eltűnt, szétfoszlott a levegőbe. S ime szolgálai lelkendezve jönnek, hogy a gyógyító forrás rémítő menydörgés között fényes oszlopként fel magasra szökött, aztán visszacsapódott tátongó örvénybe s most híre-hamva sincs. Híre jön annak is, hogy a bérelt gyilkosok rajta vesztettek. Nagy csapat jön Póka ellen. Gondolta, hogy temérdek kincsén zsoldosokat fogad, megállja a harczt. De mikor kincstárába ment, minden pénzét kővé válva találja. Bedobhatja a forrás helyén tátongó örvénybe. Az ostromló csapat megérkezik. Senki sem segíti a gyűlölt várnagyot. Kézre kerül s Budán lófarkhoz kötözik, holttestét megégetik, hamvait szétszórják. A régi forrás helyén most feneketlen tó van. Partján számtalan kőpénz. A gyógyító forrás vize pedig később a ább tört ki s bugyog mind maig a szenvedők áldásául.)*

Ezt a tárgyat dolgozta fel, nagyban átalakítva, Tompa is *A bajmóczi fürdős* regéjében.

Szóval én csak mutatóba, tájékoztatóul hoztam fel e pár adatot, hogy ismételve kérjük tagtársainkat, figyeljék meg a fürdőkről szóló mondákat, közöljék velünk, ha valamit találnak, úgy a mint hallják, semmit sem változtatva rajta. Így sikerülhet még egy teljes s valóban becses gyűjteményt állíthatni össze.

*) *Kövári* László. Száz történelmi rege. Kolozsvár 1857. (Három tündér.) 69. lap.

*) *Br. Mednyánszky* Alajos. Elbeszélések, regék s legendák a magyar clókorból Pest, 1833. (A kőpénz II. k. 176. lap)

NÉPRAJZI TARKASÁGOK.

Erdélyi szidók szokásai és hiedelmek.

1. Halott körül.

A halottat padlón terítik ki. Mikor elviszik, a feje helyén egy tojáson keresztül szeget vernek a földbe, hogy a halott ne járjon haza. A temetőben, miután a sirba eresztették és elbúcsúztak tőle, cserepeket tesznek a szemére, hogy ne láthasson és ne irigyelhesen semmit. Mindkét kezébe két-ágú fácskát tesznek, mely a Messiás jöttékor, mikor minden halott fel fog támadni, erős villává lesz,

melynek segítségével a halott könnyen kikelhet sírjából. Ez okból nem szegezik le a koporsót, s a sírt nem ássák mélyre.

A halott eltakarítása után hozzátartozói nyolcz napig világot gyűjtanak ott, a hol meghalt, s ugyanoda egy pohár vizet s egy törülközőt tesznek, hogy a halott lelke, a testet keresni haza járván, megmosdhassék.

Az új pár esküvő után hamuval behintett sült tojást fogyaszt el közösen, hogy boldogságuk közepett se feledkezzenek meg a halálról. A halott hozzátartozói is esznek a temetés után.

Ha a házi-kutya meglátja a »Ma-

lehe moveszt«, a halált, vonit, s ez halálesetet jelent.

Ha a meghaltak ellensége a szobába lép, a tetem fogai vérzeni kezdenek. Ekkor a halottól az ellenség nevében bocsánatot kérnek (mehile betér). (V. ö. a tetemre hívás szokását.)

Ha a vízbefultat arcczal lefelé találják meg, pokolba (gehenan) megy.

Egy férjétől elváltan élt asszony elküldötte egy öreg rokonát egy másik öreg rokona sírjához, hogy az elhalt fordítsa az elváltira egy bizonyos özvegy ember figyelmét, hogy ez választassa el férjétől és vegye el.

(Néhai *Heller* Lipót doktor hagyatékából). Közli *Herrmann* Antalné.

Eredeti mondások.

A Nyárád mentéről.

Elviseli magát (ha sokat dolgozik.)
Ki hitta egyik úr a másikat parasztra,
(párbajra.)
Dejszen az más házi! (az előkelőbb születésű.)

Olyan álmolygós, hogy minden órában egyet lép.

Azér' a kis módér' úgy felfújta magát, mint a varasbéka.

Úgy verte a feleségét, mint a cigány a patkószeget.

Úgy kihúzta a nótát a hegedűn, hogy az ember lelke megrikkant bele.

A fejével is tánczol, nemcsak a lábával.
A mennyi italt éltébe fogyasztott, elhajtana egy kétkövű malmot.

Épeg olyan, mint az apja, látszik, hogy igaz fészekből köt ki.

Úgy mégy a rózsának, mént a vak a falnak.

Olyan kolontos, hogy akár megfutnatnék.

Úgy formázkodik hézzá, mintha a száján köpte volna ki.

Egy osztóvátában szönnék. (Mikor valami összeegyező van.)

Úgy éri kendet minden szó, mint a kutyát a bot vége.

Úgy rinog a fara, mintha felfújt hólyag lenne oda kötve.

Fel ne vegye a kívánságomat. (Még követem.)

Egyként sem sikerült, (semmiként sem sikerült.)

Ostort bont mellette, (ha valakit erősen védelmez.)

Úgy ivutt, mint a kaszás kánikulában.
Ne kéács akkorát, mer' megreped a nagyharang.

Egyél édes szógám, (a gyermekéhez), met halálra hitványkozól.

Mű szegények vagyunk, de a szivünk nem kódu.

Na ez nem adja pénzért a szót!

Má annyit lefetelt, hogy kifogyott a szóból.

Ha annyit locsogsz, nem éred be halálig a lefetéddel.

Úgy tódítja a beszédjét, hogy maholnap kűjjel kerül a falun.

Ne üzd annyit az eszedet, met nem éred ki véle halálig.

Akkora esze van, hogy maholnap szét-pattan a koponyája.

Nó most, hogy csinálod helyre, a mit vétettél?

Apró szóval fizette ki.
Akkorán(t) keátott, hogy meghallották a szomszéd faluban is.

Nem bánom, ha térdig kopik is a lábam, de utánna járok a dolognak.

Vasbocsokot kötök, úgy járok utánna, de annyiba nem hagyom.

Úgy elmene, hogy búcsut se monda a kapuzábénak.

Ne kéméld magad a dologtól, met et-tél elég puliszkát.

Úgy eltángálták, hogy lepedőbe vitték haza.

Közli: Harmath Lujza.

A répa.

(Csíkmegyei talalós mese)

Volt egyszer egy embernek egy répamagja. Gondolkozott, hová te messe, hogy kikeljen. Eltemette a kemence mellé. Egy hét mulva megnézte, hogy mekkora, hát meg se merte nézni, akkora volt. Próbálta kihuzni, nem bírta. Arra ment egy féllábú, megszólította, hogy segítsen. A féllábú megfogta a gazdát, a gazda a répát, húzzák, nem bírják. Arra ment az egy lábú, azt is odahítták. Egy lábú megfogta a féllábút, féllábú a gazdát, gazda a répát, húzzák, nem bírják. Oda megy a két lábú, két lábú megfogta az egy lábút, egy lábú a fél lábút, fél lábú a gazdát, gazda a répát, húzzák, nem bírják. Oda megy a három lábú, három lábú megfogta a két lábút. stb. Oda megy a négy lábú stb. Oda megy az öt lábú stb. Oda megy a hat lábú stb. Oda megy a hét lábú stb. Oda megy a nyolcz lábú stb. Oda megy a kilencz lábú stb. Oda megy a tiz lábú, tiz lábú megfogja a kilencz lábút, kilencz lábú a nyolcz lábút, nyolcz lábú a hét lábút, hét lábú a hat lábút, hat lábú az öt lábút, öt lábú a négy lábút, négy lábú a három lábút, három lábú a két lábút, két lábú az egy lábút, egy lábú a fél lábút, fél lábú a gazdát, gazda a répát, húzzák, kibírják. Már most annyi répa lett ottan, hogy mindegyiknek annyi szekérral jutott, a hánynak a mennyi lába volt, a gazdának meg annyi, mint az egésznek. Hány szekér répa lett abból az egy magból? (Száztizenegy).

(Jegyzet. A kiejtést alkalmas betűk hiájával nem jelölhettem, tehát irod. nyelven közlöm ezt az érdekes talalós mesét, melynek változatát csak Afanaszjev nagy orosz mesegyűjteményében találtam).

Közli: Haldsz Ignác dr.

Hétfalúsi babonák.

A felnött embernek egy pénz nyomnak halálakor a markába, s úgy bocsátják el a túlvilági útra; a kis gyermek pedig a keze nyelén viszi az anyatejjel csinált karikó kalácsot.

Ha lábbeteg valaki, ráfogják, hogy vagy az ördög gyöttri vagy pedig vetésbe lépett és segíteni kell rajta.

Az oláh pap eltudja úzni természetesen, nem ingyen. Ha nagyobacska a baj, akkor már kilencz pap is kell hozzá, a mi, persze, többé kerül.

Az oláh halottak sírhantján jó darab ideig egy cserépben szenen tömjént égetnek, hogy az ördögöt on-

nan távol tartsák. Hét évi pománával igyekeznek rajtuk segíteni.

Ha ma Hétfalún valaki forgószelet lát, rögtön utána mondja: »Ni, ott a szép asszonyok vannak!«

Hétfalún még 1884-ben láttak szalmából kitöltve kerékre kötött férfi- és női alakot; ennek társa volt a kukajáték.

Minden faluban van 10—15 jóvendőmondó.

A régiiek is pénzért, pénzéőért jósoltak, mint éppen a maiak

Néhány szem faszulykából, kártyából s az ember tenyeréből jósolnak. Puliszkaisztért, sertés költséért megmondják, ki az embernek irigye; szeretője szőke-e vagy barna, találja-e marhabeli kár; hol van az elveszett portéka. Megmondják pénzért, hol van az elásott kincs; megnyeri-e ellenfelét stb. E jóslók $\frac{9}{10}$ részben a nőnemből kerülnek ki; tehát többször húzzák be, zsebelik ki a könnyenhívt.

Sokszor adja magát elő egy desperált életkörülmény, mikor bosszú kíván áldozatot. Már ilyenkor fensőbb helyen hiszik, hogy czélt érnek. Némelyek arra vállalkoznak, a templom szentélyében is, hogy az ellenfelet megkuczarítják.

Hiszik, hogy némely ember örögi hatalommal bir; vasfűvel kinyit zárat, iakatot.

Egy esetben arra vállalkozott a nagyhírű »tudós asszony«, hogy 4 frtért és egy rend új öltönyért a temetőben visszatéríti a hűtlen szeretőt.

Betegüléskor az asszonynak fokhagymát, holszenet, borsót kötnek ingébe. A fokhagymát kerüli az ördög; azért, mikor az újszülött gyermek fejét legelőször ruhával bekötik, akkor is fokhagymát kötnek bele.

Mikor a kised még nincsen megkeresztelve, de az anya ki-kimegy udvarra, kertbe, olyankor egy seprűt tesz a gyermekre, maga pedig egy kést visz magával. Teszi ezt, mert fél maga s félti a gyermeket a gonosztól.

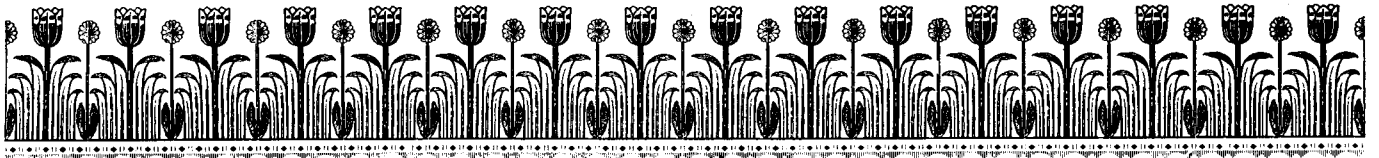
Mikor kimegy a gyermekágyból. kalácsot osztogat szét az úton.

Ha az asszony teje elapad, hiszik, hogy azt más asszony vitte el. Akkor odahivatják a gyanus asszonyt, s mindkettő tejet fej ki kenyérre, azt együtt elköltik, hogy a tej megjőjön.

A ki gyermekágyas időben tesz látogatást, annak öltönyéből foncsot tépnek, hogy a gyermek álmát ne vigye el.

Azt tartják: az ágyat nem jó gerenda hosszába vetni.

Úgy hiszik, sokadalom hetén nem jó nőszülni, mert az új párok élete zavaros lesz.

Mikor esküvőre mennek, a legény visszára veszi ingét és csizmájába a talpa alá egy krajczárt tesz. Ugyanakkor a leány a kebelébe kalácsot tesz; e kalácsot a párok titkon költik el.

Esküvő idején üres edényvel nem jó találkozni.

Pénteken nem jó tüssöllödni. Ki este néz a tükörbe, sárgaságot kap. Ki a csillagokat számlálgatja, kezére sümölcs lesz. Ki kontyot kapott, annak nem szabad, hogy fejét a nap süsse. A fejrevalót nem szabad soha letenni.

Kováaszt este nem jó kiadni. Mikor dagasztanak, nem örömet bocsátanak be senkit, mert megigézik a tésztát, nem kel meg. Pénteken sütni nem szerencsés. Sütéskor rendszeren az első betett kenyeret megjegyzik. A szitát este nem adják ki a házból.

Tejet nem adnak ki a háztól, míg bele sőt nem vetnek; kivált, ha azt még vizen viszik át. Ha a tehénnek elapad a teje, vagy nem hagyja magát fejteni, seprűvel körül seprük.

Este nem jó seperni s nem jó a szemetet kivinni.

Betegségekben csak a papok és a tudós asszonyok tudnak segíteni. Hétfalún, kinek már csak betegségi baja érkezik, legyen az bár csak egy kelés, fut deszkintáltatni (ráolvastatni). Egy oláh pap saját szájával mondta nekem, hogy a községbeli magyarságtól évente 100 frtot kap a deszkintálásból.

Hol terhes beteg van, visszafelé seprük a házat, hogy a halál ne menjen be. Újhold idején, ki holdra néz, holdkóros lesz. A hidegrázóra a kürtön kilencszer bekiáltanak. Ha a kis gyermek többnyire gyomorszorulás miatt, gyomorterheltség miatt, rosszul lesz, vizet vetnek. Az ágyban fekvő, ha balkezét kiteszi: megkisértik. Jégeső idején nyársat, vas kanált hánynak ki az ajtó eleibe, hogy távozzék. Tűzi veszedelem idején a sütetből a legelső kenyérrel egy asszony anyaszült meztelen megkerüli a lakhelyet, hogy a tűz terjedését meggátolja. Szivárvány alatt, ha átbuvik a fiú, leány lesz; ha leány buvik át, fiúvá lesz. Holdváltásakor nem jó fát levágni, mert szúrágta lesz; nem jó meszelni stb.

Közli: *Bartha Károly.*

APRÓSÁGOK.

Háziipar a népiskolákban. A kisküküllő-vármegyei általános tanító-egyesület egy 100 koronás pályadíjat tűz ki a következő kérdés legcélszerűbb megoldására: Mi módon és minő eszközökkel lehetne Kis-Küküllő-vármegyében az egyes vidékek gazdasági viszonyaira és az anyag beszerezhetőjére való tekintettel a vármegye elemi népiskoláinak közrehatásával a házi-iparszerű foglalkozást a nép között terjeszteni és meghonosítani? A pályamunkák csak az egyesület kötelékébe tartozó rendes tagjok pályázhatnak — 1899 január hó 1 ig küldendő a egyesület elnökéhez, *Gyöngyössy István*hoz Dicső-Szentmártonba.

Kosárfundás. A kereskedelmi miniszter több rendbeli vándor tanfolyamot szervez, első sorban a kosár- és szalmafonó háziipar elterjesztésére. Az első ilyen intézet Erdélyben létesült, *Mező-Kapuson*, a mely alig néhány évi fennállása óta olyany nyira elterjedt, hogy az egész vidék lakossága nemi különbség nélkül nagyrészt abból él.

Hogy massziroznak Petrosényban. A Petrosény vidéki oláh községekben az a hit él, hogy a kit a medve megtapos, annak minden fájdalma megszűnik. Egy medve tánczoltató olasz e héten oda vetődött és a sok szenvedő beteg alávetette magát a masszirozásnak. Kinek hátpecsenyéje lehullott (így nevezik paraszt nyelven a gerincz fájdalmat) hasra fekvő a maczkó előtt és ez eljárta hátukon a zsukát. (Déva és Vidéke 1897. 47. sz.)

A hazajáró lélek. Fenes községében m. é szeptember 5-én elhalt Reu János kisbirtokos, kinek lelke — a lakosság szó-beszéde szerint — a községbe visszajár és a lakókat háborgatja. Ennek megállítására néhány ember éjszaka a sirt felhányta, a hullát fejszével a szó szoros értelmében összeapritotta és a szintén összevagdalt koporsó deszkamaradványával együtt újra a sírba dobta és a földdel összeelgyitette.

A kurusszlás következménye. M.-Panit (Marostorda) községben Bartha István 22 éves legény görvélkórban szenvedett. A falu tudós asszonyát Adorján Dánielnét hívatta magához, a ki aztán beültette egy kádba s jól befödte lepedőkkel, majd erős füstöt fejelesztett a takaró alatt higany vegyületekből. A gőzlés használt is, mert a legény 2 óra múlva — meghalt. A tudós assz-

zonyt beszállították a m.-vásárhelyi törvényszék fogházába.

Erdélyi csigány népdalok.

1

Petrindenye bistá-stár —
Von phurdén ándo msár;
Álmásenye desuduj —
Von csumiden párho muj.

Kis-Petriből két tuczat
A hamuba fuvogat;
Nagy-Almásból egy tuczat
Fehér száját csókolgat.

(Nagy-Almás.)

2.

O zomnya katá Zsubukosz —
Kandel lengro muj bagovosz;
O csája kata Gyálovosz,
Hin len pipa táj zszakovosz,
Maská punré szurkálavosz.

Zsobokon az asszonyosságok —
Mindig bagó-szagú szájok;
Gyaluban a cigány lányok —
Van zacskójuk, van pipájok,
Szurkáló is van ám nálók.

(Nagy-Almás)

3.

Jele ráczá po páji,
Avel kere truzsályi.

Megy a vizre a rucza,
Szomjuhozva jön haza.

(Péterfalva)

4

Te zsnesz, te ná meresz;
Chábená te ná czinesz,
Numáj sze te bikenesz!

Meg ne halj, de élj sokat;
Gabonát ne végy magad,
De a magadét eladd!

(Bonczida.)

Közli: *Herrmann Antal.*

Decebal kincse. Téglás Gábor a hunyadvármegyei történeti és régészeti társaságban a Decebal kincseről szóló mondáról értekezett. A dác király a rómaiak elől futva, kincseit fővárosa, Sarmisegetuza közelében (valószínűleg a Hátszeg melletti bodrofgalvi szoros helyén) ásta el. A rómaiak megtalálták és ebből épült a Trajan oszlopa Rómában. A Decebal kincseiről fennmaradt néphagyománynak tehát történeti alapja van.

A hétfalusi Bácsfaluban Kiss Mihálytól ellopták bugyilárását 320 frttal. A károsult minden alkalom-

mal rettenetes átkokat szórt a tolvajra. Ezekről megrémülve, a tolvaj visszajuttatta *Kissnek* a bugyelárisát 100 frttal és megígérte, hogy a többi is megtéríti 2 év alatt, csak ne átkozza többet.

Örmény szólamód. Szamosújvári öreg örménytől hallottam. Megtudjuk belőle, hogy az abszolút világban az örményeknek milyen volt a véleménye a különböző nemzeti-ségekről:

Alémanó thakavar,
Deine hëldzërvar
Höramö mjez dumán,
Pájcz hájz párjegám,
Ze vidsäre öz dámhán.

A német király,
A magyar vitéz,
A görög ellenség,
De az örmény jó barát,
Mert megfizeti a taksát.

Gopcsa László dr.

Tejelvétel a Nyárad mentén.
A tejelvevő lehet férfi, nő egyaránt. Ha nő a tejelvevő, boszorkány, ha férfi, boszorkányos ember a neve. A boszorkány és boszorkányos ember azért veszi el a tejet, hogy az ő tehene sok tejet adjon, vagy boszút akar állani. A boszorkány még a szekérlőcsöt is meg tudja fejni, de akkor is más ember tehenét feji. A mikor a juhok, vagy marhák minden látható ok nélkül megijednek, összefutnak, akkor a boszorkány zavarja őket, illetve a kapuzábé, vagy a löcs útján feji a szegény állatokat. Ily esetekben a pásztor a nyáját megoltalmazhatja, ha szokmányát (köpeny) földre dobja és egy bottal jól elveri, mert ekkor minden ütés a boszorkányt éri. Az istálló gerendájára feltűzött szentelt barka (pálmának nevezik) óvszer a boszorkányok ellen. A tejelvételt legjobban megakadályozhatni vélik azaz, ha borjuzáskor a tej első csöppjeit bodza csapba fejik erősen bedugaszolják és az istállóban elrejtik. Különbben borjuzáskor a háztól semmit kiadni nem szabad, mert azzal bárki elviheti a tejet. Az elvett tejet vissza lehet szerezni a tűzhöz száradni tett mosóval, ronggyal, vagy a hidlásba ütögetett tűzes nyárral is. A tej visszaszerzésének még a következő módja is divik: le kell vágni bal kézzel 3 magyarófa vesszőt észkos helyről, hegyénél fogva bal kézzel a földön hazahúzni és az istálló ajtaja előtt egy olyan pokróczot, vagy szokmányt, melylyel előzőleg a tehen be volt takarva, bal kézzel addig kell ütni, míg mind a 3 vessző szétszakad. Mindenik eljárásnak csak akkor van foganatja, ha a tej visszaszerző mű-

veletei közben senkihez sem szól semmit. Az elvitt tejet visszaadhatja a boszorkány valamely tárgynak az udvaráról való kidobása által.

Közli: *Kovács Géza.*

Csángó himsés-minták nevei.
Csokros bogár. Pogácsás him. Szárnyas minta. Kicsi szász him. Kettős alma. Kicsi török alma. Inas alma. Serén him. Kettős serén him. Új him. Szekfűs minta. Kicsi ruzsás minta. Keresztes ruzsás. Likas ruzsás. (Hétfalu, Brassó mellett.)

Közli: *Sipos Fánosné.*

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Kronstädter Tagblatt. 13 sz. Das sächsische Wörterbuch. (Az erdélyi szász népnyelv összes anyagának összegyűjtésére való felhívás részletes útastással.)

Aranyosvidék. 5 sz. *Kanyaró* Ferencz, *Gyöngyössi* János »Homlok írás« a székely kapukon. (*Harmath* Lujzának az »Erdély« 1897. évi utolsó füzetében (162. l.) közölt székely kapu feliratok némelyikéről kimutatta, hogy *Gyöngyössi* János tordai poéta verséből vannak véve.) *J. Harmath* Lujza. Válasz *Kanyaró* F. úrnak. (Igen szépen reflektál az előbbi cikkre, és helyesen megjegyzi, hogy költőre nézve nem lehet nagyobb elégtétel mintha gondolatai gyökeret vernek a nép romlatlan szívében.) Ápr. 22. Egy közmondás eredete.

Székely-Udvarhely, 9. sz. Kérelem olvasóinkhoz. A szerkesztőség az Erdélyi Kárpát-Egyesületre hivatkozva, felkéri olvasóit, hogy a vármegye néprajzi megismerése és monographikus ismertetése céljából néprajzi adatokat gyűjtsenek és a szerkesztőséghez juttassanak, a mely az adalékokat Balásy Dénes budapesti tanár közreműködésével ki fogja adni, az eredeti és érdekes dolgokat díjazva. Ez igen okos példát ajánljuk követésre az összes erdélyi lapoknak.

Erdélyi Gasda. Az erdélyi gazdasági egyesület hivatalos közlönye. Szerkeszti *Tokaji* László egyl. titkár. Kolozsvár. 1898. E jeles gazdasági lapnak van egy külön rovata, »Erdélyi Gazdaságtörténeti Szemle« címmel, melyet dr. *Szádeczky* Lajos szerkeszt s melynek adalékai többnyire néprajzi érdekűek is. Az első szám tartalma: Napszámberék, gazd. javadalmak tiszta jövedelme évszámunk I. negyedében. Közli *Kuszkó* István. *Teleki* Mihály görögényi tisztjeinek fizetése 1671-ben. *Koncz* József. Kiknek mennyi bor járt naponként Apafi Mihály udva-

rában 1677-ben. *Koncz* József. Marosszéki birtoklevelek. k—u. s. Gegecs község határrészének nevei. *Gegecs* Károly. *Kiss* Ferencz. Mennyi adót fizetett Erdély 50 év előtt. *Kuszkó* István. 2. szám. Akománai uradalom történetéhez. Dr. *Szádeczky* Lajos és *Koncz* József.

Pesti Napló. 1893. 328. Ifj. gr. *Bethlen* Miklós, Hamlet magyar földön. (Székelyföldi legenda.)

Ellensék. Ápr. 22. A hetes szám. **Magyar Hírlap.** Május 5. *Komáromy* András dr., Kolozsvári képviselő.

Szépirodalmi Kert. 14. sz. *Zarándi* K. Károlyné, Husvétli szokások a havason. (Valószínűleg Erdélyre vonatkozik, de nincs megmondva.)

Hazánk. Ápr. 10. *Jakab* Ödön, Husvétli szokások (A határjárás Vadasdon, Kis-küküllőben.)

Kronstädter Zeitung. 46. sz. Zum Framenfestugi. 58. sz. Gegen das strom. lasset uns Seine Nationaltracht und aus Nationalversmögen schaffen.

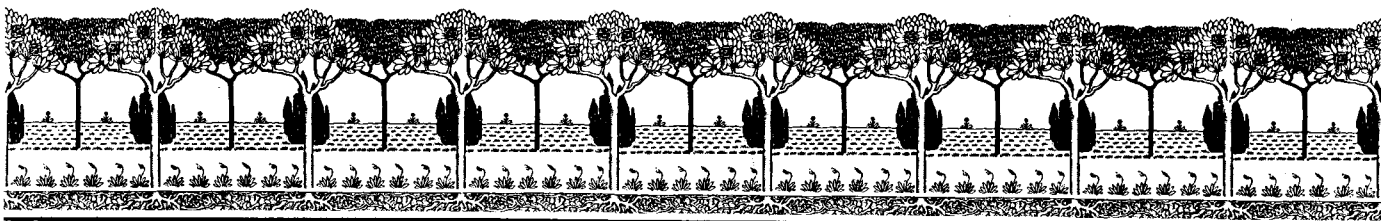
BIZOTTSÁGI ÜGYEK.

E. K. E. Kárpát-Múzeum.

— Az E. K. E. néprajzi bizottságának ülése. —

Ismét egy újabb nagyfontosságú kezdeményezés nyert az E. K. E. kebelében megoldást. A régóta tervezett *Kárpát-Múzeum* ez, melynek kulturális és országrészünkre kiváló nemzeti jelentőségét a vallás- és közoktatásügyi miniszter is elismerte, a mikor a múzeum szervezése ügyeinek megbeszélésére Kolozsvárra küldött *Szalay* Imre miniszteri tanácsost, a Nemzeti Múzeum igazgatóját és *Seemayer* Vilibáld dr. múzeumőrét, hogy itt részletesen tájékoztassák magukat a múzeumi kérdésekről.

E tárgyban a gyűlést jun 7-én tartották meg az E. K. E. titkári hivatalában, *Kuun* Géza gróf v. b. t. elnöke alatt, melyen jelen voltak a miniszteri kiküldötteken kívül *Szádeczky* Lajos dr. alelnök, *Márki* Sándor dr., *Halász* Ignác dr., *Moldován* Gergely dr. egy. tanárok; *Dobai* Antal, *Deák* Albert dr. ügyvédek; *Fekete* N. Béla városi tanácsos; *Boross* György, *Hermann* Antal dr., *Versényi* György tanárok; *Kozma* Ferencz kir. tan. tanfelügyelő; *Gyalui* Farkas dr. múzeumőr; *Kardoss* Kálmán p. t. főfelügyelő; *Melitskó* Frigyes főmérnök; *Fodor* János m. á. v. számtiszt, *Kolbenheyer* Bertalan jegyző, *Merza* Gyula fő-

pénztáros, *Kovács Géza* titkár, *Radnóti Dezső* főtitkár.

Kuun Géza gróf megnyitójában jelzi, hogy a gyűlés tárgya nagyfotosságú nemcsak magáért, hanem azért is, mert egy tényssel állunk szemben, azzal t. i., hogy a kultusz-miniszterium és a múzeumok országos felügyelőségének képviselője: *Szalay Imre* min. tanácsos e gyűlésünkön megjelent. (Éljenzés.) Ez oly tény, melyhez szép reményeket fűzhetünk, mert *Szalay* a kormánytól törekvéseinket pártfogolni fogja. Üdvözlí őt és kéri, hogy jóakarattal bírálja meg az előterjesztendő kérdéseket. A jegyzőkönyv vezetésére *Kovács Géza* titkárát kérvén fel, a gyűlést megnyitja.

Radnóti Dezső felolvassa az E. K. E. néprajzi bizottságának elaborátumát, melyet *Herrmann Antal* dr. előadó készített és melyet a megelőző ülés magáévá tett. A munkálat bevezetőjében általánosságban van ismertetve a kérdés, azután a részleteket tárgyalja. (L. folyóiratunk éln.)

Szádeczky Lajos dr. hozzájárul az előterjesztéshez, ismerteti a múzeum eszméjének keletkezését. — Azután egész őszintén feltárta azokat a hiányokat, melyek Kolozsvárt a múzeumok fejlődésének útját szegik. Felkéri a miniszter képviselőjét, hogy fordítsa figyelmét az *Erdélyi Múzeumra* is, melynek gazdag gyűjteményei, helyiségek hiányában, kulturális szempontból nem értékesíthetők. Pártolja az eszmét, hogy az E. K. E. egy Kárpát Múzeumot létesítsen, kezdetben talán az egyetemmel kapcsolatosan, később önállóan, ha ereje megengedi.

Herrmann Antal dr. reflektál *Szádeczky* beszédére és kifejti azt az álláspontját, hogy egy önálló Kárpát-Múzeum szerveztessék néprajzi, tájrajzi és természetrajzi osztályokkal.

Szádeczky Lajos dr. újból felszólal és felvilágosítja előtte szólót, hogy ő is egész lelkesül pártolja az eszmét, hiszen annak első felvetője ő volt, hanem a kérdés gyors megoldását abban látja, ha addig is, míg az E. K. E. külön helyiségekkel bírna, már induljon meg a gyűjtés és azok az egyetemi épületekben helyeztessenek el ideiglenes jelleggel.

Kozma Ferencz hangsúlyozza, hogy a néprajzi tárgyak eltűnőben vannak, tehát gyorsan kell valamit csinálni. Az idegenek és műkedvelők mindent összeszednek és alig

marad valami a nyilvános gyűjtések számára. Hogy az E. K. E. a munkát megindította, csak köszönetet érdemel és ezért az előterjesztést egész terjedelmében elfogadja.

Szalay Imre miniszteri tanácsos meleg köszönetet mond a szíves fogadtatásáért, melyben Kolozsvárt az E. K. E. által részesült. Ismerteti a vallás- és közoktatásügyi miniszterium kebelében alakult múzeumok felügyelőségének szervezetét, melynek felügyelőjét helyettesíti e gyűlésen. Célja a felügyelőségnek, hogy egyes tagjai közvetlen szemlélet útján tiszta képet nyerjenek a vidéki múzeumokról és gyűjteményekről és ez alapon referáljanak a miniszternek. Kolozsvárra azért jött az E. K. E. kérése és a miniszter megbízásából, hogy a helyszínén tárgyaljon az E. K. E. vezérferfiával. Jelzi, hogy az esetleg adandó segély csak a gyűjtésre szólhat. A tervezett múzeum lehetőleg olcsón szervezendő. A miniszter és a felügyelőség különös súlyt fektet erre a múzeumra, mert azt nemzeti szempontból is kiválóan fontosnak tartja. (Éljenzés) Ő is csatlakozik *Szádeczky* véleményéhez, hogy addig is, míg helyiség lesz, indíttassék meg a gyűjtés. Végtül biztosítván az egyesületet a miniszter és a felügyelőség jóakaratairól, kijelenti, hogy a mozgalmat a miniszter nemcsak erkölcsileg, — de határozott ígéretet is tehet, anyagilag is támogatni fogja. (Éljenzés)

Herrmann Antal dr. üdvözlí *Szalay Imre* javaslatát és kijelenti, hogy bármily kevés szubvencziót kapunk, azt hálás köszönettel vesszük és mindenben csatlakozik *Szalay* felfogásához, csak egyet sajnál, hogy múzeumi felügyelőségben nincsen a néprajznak szakembere.

Szalay Imre felvilágosítja *Herrmann*at, hogy a miniszter éppen most nevezte ki *Jankó Jánost* a felügyelőségbe és így e tekintetben is elég van téve a kívánalmaknak. Reflektál még az »Erdélyi Népei«-ben megjelent munkatervre.

Gyalui Farkas dr. és *Versényi György* dr. szót:ak még a kérdéshez.

Elnök a vitát bezárván, konstatálja, hogy a múzeum létesítése kérdésében egyetértünk s így az előadó előterjesztését elfogadottnak jelenti ki, de egyszermind köszönetét fejezi ki *Szalay*nak a megígért szubvenczióért.

Következett ezután a részletek

megbeszélése. *Elnök* mindenekelőtt a helyiség kérdését veti fel, erre nézve a Mátyás-házat említi meg, mint mely esetleg e célra megszerzendő volna.

Gyalui Farkas dr. azt hiszi, hogy a város a hazafias és nemzeti ügyre való tekintettel szívesen fogja a Mátyás-házat múzeumi célokra felépíteni.

Kozma Ferencz dr. a tervezetre nézve kíván programot kidolgoztatni.

Szalay Imre a programra nézve kifejti, hogy az igen rövid lehet. Ismerteti az Országos Nemzeti Múzeum tervezetét és különösen a néprajzi osztályát. Végül a programot abban foglalja össze, hogy Erdély néprajzának egy tökéletes képen való összegyűjtése és bemutatása volna a feladat és pedig: 1. A magyarság néprajza. 2. A nem magyar nyelvűek néprajza. 3. Az országrészt övedző népek néprajza. 4. Ama népek néprajza, melyek országrészünkkel összeköttetésben voltak. 5. A rokonság kikutatása.

Elnök a vita eredményeképp kimondja, hogy a helyiség kérdésének megoldására megfelelő intézkedések teendők, azonban a gyűjtés már most megindítandó.

Kozma Ferencz indítványozza, hogy úgy a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, mint *Szalay Imre* min. tanácsosnak fejezze ki a bizottság hálás köszönetét.

Elnök ezt a tagok éljenzése közt enuncziálja s ezzel a gyűlés véget ért.

A néprajzi bizottság ülése.

Az E. K. E. néprajzbizottsága jun. 6-án — a fent ismertetett gyűlés előkészítése végett — *Kuun Géza* gróf elnöklete alatt, az elnök szállásán ülést tartott, melyen jelen voltak: *Szádeczky Lajos* dr. alelnök, *Herrmann Antal* dr. előadó, *Kozma Ferencz* kir. tanfelügyelő, *Halász Ignác* dr. egy. tanár, *Versényi György* dr. jegyző, *Merza Gyula* főpénztáros, *Radnóti Dezső* főtitkár, *Kovács Géza* titkár.

A tárgyalás előtt *Herrmann Antal* dr. lelkes szavakban üdvözlí az elnököt grófot, azon örvendetes alkalmából, hogy őt Ő Felsége valóságos belső titkos tanácsosává nevezte ki. Kiemeli a grófnak a tudomány és nemzeti kultúra terén szerzett

korszakos érdemeit, melyeknek csak egyszerű utólagos elismerése a kiténtetésnek e legmagasabbja is. E kiténtetés nem fog változtatni a grófon, a ki eddig is igazán kegyelmes urunk volt nekünk, legfeljebb még növeli a közjában felémelt szavának súlyát. Igen szerencsés omennek tartja szülő, hogy éppen most érte a király kegye a gróft, midőn körünkben időzik, hogy megteremtse az E. K. E. legnevezetesebb alkotását, az Erdélyi Kárpát-Múzeumot.

Szádeczky Lajos dr. hasonlóképp üdvözi a nemes gróft, részletesen kifejti, hogy mennyit köszönhet a tudományos társadalom *Kunn Géza* grófnak. Kéri, hogy a közügyek iránt mindig tanúsított érdeklődését továbbra is tartsa meg. Az üdvözlöket a tagok hosszas éljenzésekkel kísérték.

Ezután az előadó előterjeszti az Erdélyi Kárpát-Múzeum ügyében kidolgozott terjedelmes és beható munkáját, kifejtve a táj- és néprajzi múzeum általános fontosságát, kiemeli annak különösen Kolozsvárt való nagy jelentőségét Erdélyre nézve, mely maga gyönyörű panoráma és élő néprajzi múzeum. — Részletezi, hogy mit akar az E. K. E. a múzeummal alkotni, mire van e végett szükség és mit kíván e célra az államtól. Bemutatja az indokolt költségvetést is. Beható megbeszélés, különösen *Szádeczky* Lajos dr. és *Halász* Ignác dr. hozzászólásai után a bizottság elfogadta a *Szalay* Imre miniszteri kiküldöttel való tárgyalás alapjául.

Elnök köszönetet mondott az előadónak e kiváló szakértelemmel és nagy gonddal kidolgozott előterjesztéseért. A bizottság felkérte az elnököt, hogy mint a néprajzi munkálkodás vezére és Erdélyben az ethnografiának úttörő és alapvető legkiválóbb munkása, nagy tekintéllyel érvényesítse az E. K. E. néprajzi intenczióit úgy a közönség, mint a kormány előtt. Az elnök ebbeli ígéretét az értekezlet lelkesen megéljenezte.

Azután elhatározatott, hogy *Szalay* Imre múzeumi igazgatóval jul. 7-én déli 12 órakor az E. K. E. főtitkári helyiségében tartsanak újabb értekezletet.

A gyűlés határozatából küldött-ség tisztelgett *Szvacsiná* Géza polgármesternél, aki megígérte, hogy a Mátyás háznak múzeumi célokra való átengedését a városi közgyűlésen támogatni fogja.

Néprajsi előadás.

— Az E. K. E. néprajzi bizottságának előadása. —

Az E. K. E. néprajzi bizottsága mind jelentősebb tényezője lesz Kolozsvár és Erdély társadalmi és tudományos életének. Tevékenységére már is ráillik a »nulla dies sine line« mondas. Csak a napokban tárgyalt sikeresen a múzeumok országos felügyelőjének helyettesével az erdélyi Kárpát-Múzeum ügyében, jun. 12-én már megkezdette sorozatát azoknak a nyilvános előadásoknak, melyek révén egész közvetlenül szándékozik érintkezni a közönséggel, hogy felkeltse érdeklődését, megnyerje közreműködését Erdély néprajzi tanulmányozása javára.

Jun. 12-én volt az első rögtönzött előadás, melyre meggyerte a bizottság *Vikár* Béla fővárosi szerkesztőt, a jeles népvizsgálót, ki a magyar nép szájhagyományai lak, különösen népdalainak fonográfval való gyűjtésével úttörő tevékenységet fejtett ki a tudományos exactságú néprajzi felvétel terén. Közönségünk méltán nagy érdeklődéssel nézett *Vikár*nak a magyar népköltészetéről és annak gyűjtési módjairól szóló s fonográf-mutatványokkal kísérendő előadása elé és egészen megtöltötte a Központi Szálló tágas és ilyen célra igen alkalmas dísztermét, melyet *Nagy* Gábor a tudományos cél tekintetéből díjtalanul engedett át.

Az előkelő társaság soraiban ott láttuk: *Csengeri* János, *Halász* Ignác, *Ferenczy* József egy. tanárok nejeit és leányait, *Kozma* Ferencz-nét, *Orbók* Mór-nét, *Heinrich* Józsa tanítónőképző intézeti igazgatónőt, *Kovács* Géza-nét. Megjelent: *Szvacsiná* Géza polgármester, *Nagy* Mór tanácsos, *Csiszár* Gyula főjegyző, *Hegedüs* Árpád aljegyző.

D. e. 11 órakor *Herrmann* Antal tanár, bizottsági előadó lépett az előadói emelvényre, pár szóval megemlékezett az E. K. E. néprajzi működéséről és sajnálattal kijelentette, hogy a mai összejövetel főtényezője *Vikár* Béla a vonatról lekésvén, nem jelenhetett meg; más alkalommal fogja fonográfval bemutatni népdal gyűjtésének eredményét s ekkor már *Herrmann* társaságában végzendő erdélyi gyűjtéséről is be fog számolhatni.

Herrmann a közönségtől bocsánatot és elnézést kér, hogy a *Vikár* érdekes mutatványai elmaradván, saját, ha nem is kár, — de hézagpótló egészen rögtönzött s csak függeléknek szánt előadásával kell betöltenie az egész programot.

Ezután egy órai szabad előadásban érdekesen és behatóan ismertette az erdélyi cigányok népköltészetét, melyet mondhatni *Meltz* Hugó

dr. egyet. tanár, az előadónak a folklórebemestere fedezett fel; az ő példáján buzdultak *Wislocki* dr. s *Herrmann* és sátoros cigányokkal vándorolva gyűjtötték cigány nyelvű népköltésünk termékeit. Ezeknek magyar fordításból néhány évvel ezelőtt a Kisfaludy-társaság kiadásra fogadott el egy kötetnyi gyűjteményt. Ebből olvasott fel az előadó számos mutatványt, melyek a cigányélet sajátosságait jellemzik; aztán egy sorozatot az anyósra vonatkozó, néhől drasztikus humoru versekből, végre az anyaszeretetnek a cigány népköltésben is a leggyöngédebb hangon megszólaló néhány nyilatkozatát.

Ezután a cigány zenére tért át az előadó, érintve a magyar cigányzene kérdését s jellemezve a cigányoknak maguknak saját népzenejét, melyet nem lehet máshol megtalálni, mint a cigányok cigány nyelvű eredeti népdalainak sajátos dallamaiban. E dallamokat eddig egyáltalán nem vették figyelembe. *Herrmann* ezekből körülbelül 100-ra menő gyűjteményt szerzett. Rámutat arra a különbségre, a mely a mi mulattatásunkra: hotelben és csárdában hegedűn előadott instrumentális cigányzene és a cigányoknak a maguk érzelmi világát kitejező, csak vokális előadása, azaz énekelt igazi népzeneje közt van. Ez utóbbiakból még soha sehol sem került semmi nyilvános előadásra s ezekből kívánt mutatványokat nyújtani.

Mint hogy alkalmas énekes nem állott rendelkezésre, az utolsó órában felkérte *Boér* Gergely jeles zene-tanárt, hogy a *Herrmann*-féle gyűjteményekből mutasson be néhány cigány dallamot hegedűn.

A kiténtő művész nagy tökéletességgel adott elő 10 cigány népdal dallamot. Ez egészen új genre-ű nóták lelkes tetszés nyilvánításra ragadták a közönséget.

Herrmann meleg szavakban mondott köszönetet bohéme pajtásának, hogy a klasszikus zene művészeti remekeihez szoktatott hangszerén megszólaltatta a legprimitívebb nép természetes pacsirta hangjait, a mihez kétségtelenül nem kevés művészi önmegtágadás kellett. Végre megköszönte a közönségnek azt az élénk érdeklődését, melyet e hevenyészett előadás iránt tanúsított. Jövőre tartalmasabb előadásokat ígérve az E. K. E. néprajzi bizottsága nevében, nyomatékosan a közönség állandó figyelmébe ajánlotta Erdély néprajzának ügyét.

